προηγούμενη διαβούλευση, που προβλέπεται στην παράγραφο 1 του άρθρου 11, πραγματοποιείται πριν ληφθούν μέτρα που αφορούν τις παραμεθόριες ζώνες και η νομοθεσία αυτή να προβλέπει ρητά τη διαβούλευση της παραγράφου 2 σε περίπτωση αισθητής ρυπάνσεως που προέρχεται από γειτονικό κράτος μέλος.

Κατά συνέπεια, η μεταφορά στο εσωτερικό δίκαιο του άρθρου 4 της οδηγίας που δεν συνοδεύεται από τη μεταφορά του άρθρου 11, που προβλέπει υποχρέωση σχετική με την άσκηση της δυνατότητας που παρέχεται με το άρθρο 4, συνιστά μη πλήρη εφαρμογή της οδηγίας.

ΕΚΘΕΣΗ ΑΚΡΟΑΤΗΡΙΟΥ
στην υπόθεση C-186/91 *

I — Η οδηγία

Με την οδηγία 85/203/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 7ης Μαρτίου 1985, σχετικά με τις προδιαγραφές ποιότητας του αέρα για το διοξείδιο του αζώτου (ΕΕ L 87, σ. 1, στο εξής: οδηγία), που τροποποιήθηκε με την οδηγία 85/580/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 20ής Δεκεμβρίου 1985 (ΕΕ L 372, σ. 36), το Συμβούλιο καθόρισε μια οριακή τιμή που δεν πρέπει να υπερβαίνει η συγκέντρωση του διοξειδίου του αζώτου στην ατμόσφαιρα και προβλέπει ενδεικτικές τιμές για τον καθορισμό ενός επιπέδου συγκεντρώσεως του διοξειδίου του αζώτου στις ζώνες που πρέπει να αποτελέσουν αντικείμενο ιδιαίτερης προστασίας.

Το *άρθρο 1, παράγραφος 1,* της οδηγίας ορίζει ως εξής τον επιδιωκόμενο σκοπό:

«Αντικείμενο της παρούσας οδηγίας είναι:

— ο καθορισμός μιας οριακής τιμής (παράρτημα I) για το διοξείδιο του αζώτου που περιέχεται στην ατμόσφαιρα, με σκοπό ειδικά την προστασία της ανθρώπινης υγείας από τις συνέπειες της παρουσίας διοξειδίου του αζώτου στο περιβάλλον,

— η πρόβλεψη ενδεικτικών τιμών (παράρτημα II) για το διοξείδιο του αζώτου που περιέχεται στην ατμόσφαιρα, με σκοπό τη βελτίωση της προστασίας της ανθρώπινης υγείας και τη συμβολή στη μακροπρόθεσμη προστασία του περιβάλλοντος.»

Το *άρθρο 2* της οδηγίας περιέχει τους ακόλουθους ορισμούς:

«Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας εννοούνται:

* Γλώσσα διαδικασίας: η γαλλική.

— με τον όρο "οριακή τιμή": η συγκέντρωση διοξειδίου του αζώτου, σύμφωνα με τον πίνακα του παραρτήματος Ι, η οποία δεν πρέπει να ξεπεραστεί στο σύνολο του εδάφους των κρατών μελών κατά τη διάρκεια καθορισμένων περιόδων και υπό τις προϋποθέσεις που διευκρινίζονται στα επόμενα άρθρα,

— με τον όρο "ενδεικτικές τιμές": οι συγκεντρώσεις διοξειδίου του αζώτου που αναφέρονται στο παράρτημα ΙΙ. Οι τιμές αυτές λαμβάνονται υπόψη για καθορισμένες περιόδους και προορίζονται να χρησιμεύσουν, ιδίως, ως σημεία αναφοράς για την καθιέρωση ειδικών καθεστώτων στο εσωτερικό των ζωνών που καθορίζουν τα κράτη μέλη.»

Το *άρθρο 3, παράγραφος 2* της οδηγίας επιβάλλει στα κράτη μέλη την ακόλουθη υποχρέωση:

«(...) Όταν, πάντως, λόγω ειδικων περιστάσεων, υπάρχει κίνδυνος οι συγκεντρώσεις διοξειδίου του αζώτου στην ατμόσφαιρα, παρά τα μέτρα που έχουν ληφθεί, να υπερβούν σε ορισμένες ζώνες και μετά την 1η Ιουλίου 1987 την οριακή τιμή του παραρτήματος Ι, το ενδιαφερόμενο κράτος μέλος ενημερώνει σχετικά την Επιτροπή πριν από την 1η Ιουλίου 1987.

Το κράτος μέλος αυτό κοινοποιεί το συντομότερο δυνατό στην Επιτροπή σχέδια για τη σταδιακή βελτίωση της ποιότητας του αέρα στις ζώνες αυτές. Τα σχέδια αυτά, τα οποία καταρτίζονται βάσει κατάλληλων πληροφοριών σχετικά με τη φύση, την προέλευση και την εξέλιξη της ρυπάνσεως αυτής, περιγράφουν ειδικότερα τα μέτρα που έχουν ληφθεί ή που πρόκειται να ληφθούν, καθώς και τις διαδικασίες που εφαρμόζονται ή που πρόκειται να εφαρμοστούν στο κράτος μέλος. Τα μέτρα και οι διαδικασίες αυτές πρέπει να αποβλέπουν στη μείωση, στις ζώνες αυτές, των συγκεντρώσεων του διοξειδίου του αζώτου στην ατμόσφαιρα σε τιμές κατώτερες ή ίσες με την οριακή τιμή του παραρτήματος Ι, το συντομότερο δυνατό και το αργότερο έως την 1η Ιανουαρίου 1994.»

Το *άρθρο 4* της οδηγίας αναφέρει τα εξής:

«1. Το ενδιαφερόμενο κράτος μέλος μπορεί να καθορίσει τιμές κατώτερες από την οριακή τιμή του παραρτήματος Ι στις ζώνες στις οποίες κρίνει ότι είναι αναγκαίο να περιοριστεί ή να αποφευχθεί η προβλέψιμη αύξηση της ρυπάνσεως από διοξείδιο του αζώτου, ιδίως λόγω οικιστικής ή βιομηχανικής αναπτύξεως.

2. Όταν το ενδιαφερόμενο κράτος μέλος κρίνει ότι σε ορισμένες ζώνες επιβάλλεται ιδιαίτερη προστασία του περιβάλλοντος, μπορεί να καθορίσει για τις ζώνες αυτές τιμές που είναι γενικά κατώτερες από τις ενδεικτικές τιμές του παραρτήματος ΙΙ.»

Το *άρθρο 7* της οδηγίας προβλέπει τα ακόλουθα:

«1. Από την 1η Ιουλίου 1987, και το αργότερο έξι μήνες μετά τη λήξη της ετήσιας περιόδου αναφοράς (31 Δεκεμβρίου), τα κράτη μέλη γνωστοποιούν στην Επιτροπή τις περιπτώσεις υπερβάσεως της οριακής τιμής του παραρτήματος Ι, καθώς και τις συγκεντρώσεις που παρατηρήθηκαν.

2. Τα κράτη μέλη ανακοινώνουν επίσης στην Επιτροπή, το αργότερο ένα χρόνο μετά τη λήξη της ετήσιας περιόδου αναφοράς, τους λόγους στους οποίους οφείλονται οι

υπερβάσεις αυτές, καθώς και τα μέτρα που έλαβαν για να τις αντιμετωπίσουν.

3. Επίσης, τα κράτη μέλη ανακοινώνουν στην Επιτροπή, μετά από αίτησή της,

— τις συγκεντρώσεις που μετρήθηκαν,

— τις οριακές τιμές, τις προθεσμίες και τα χρονοδιαγράμματα που έχουν καθορίσει,

— τα κατάλληλα μέτρα που ενδεχομένως έχουν λάβει, όσον αφορά τις ζώνες που αναφέρονται στις παραγράφους 1 και 2 του άρθρου 4.

Οι πληροφορίες αυτές πρέπει, επίσης, να είναι στη διάθεση του κοινού.»

Τέλος, το *άρθρο 11* της οδηγίας προβλέπει τα ακόλουθα:

«1. Όταν ένα κράτος μέλος προτίθεται να καθορίσει τιμές για τις συγκεντρώσεις του διοξειδίου του αζώτου στην ατμόσφαιρα, σύμφωνα με το άρθρο 4, παράγραφοι 1 και 2, σε περιοχή που βρίσκεται κοντά στα σύνορα με ένα ή περισσότερα από τα άλλα κράτη μέλη, διαβουλεύεται, εκ των προτέρων, με τα ενδιαφερόμενα κράτη μέλη. Η Επιτροπή ενημερώνεται σχετικά και μπορεί να συμμετέχει στις διαβουλεύσεις αυτές.

2. Όταν σημειώνεται υπέρβαση ή όταν υπάρχει ενδεχόμενο να σημειωθεί υπέρβαση της οριακής τιμής του παραρτήματος Ι ή των τιμών που προβλέπονται από το άρθρο 4, παράγραφοι 1 και 2, εφόσον για τις τελευταίες αυτές τιμές έχουν γίνει διαβουλεύσεις σύμφωνα με την παράγραφο 1, και όταν η υπέρβαση αυτή οφείλεται σε αισθητή ρύπανση που προέρχεται ή ενδέχεται να προέρχεται από άλλο κράτος μέλος, τα ενδιαφερόμενα κράτη μέλη διαβουλεύονται μεταξύ τους ώστε να επανορθώσουν την κατάσταση. Η Επιτροπή ενημερώνεται σχετικά και μπορεί να συμμετέχει στις διαβουλεύσεις αυτές.»

Δυνάμει του *άρθρου 15* της οδηγίας, τα κράτη μέλη ήταν υποχρεωμένα να θέσουν σε ισχύ τις αναγκαίες νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις προκειμένου να συμμορφωθούν προς την οδηγία το αργότερο την 1η Ιανουαρίου 1987.

II — Η βελγική νομοθεσία

Το Βασίλειο του Βελγίου, για να συμμορφωθεί προς την οδηγία 85/203, όπως αυτή τροποποιήθηκε, εξέδωσε το βασιλικό διάταγμα της 1ης Ιουλίου 1986, για τον καθορισμό των προδιαγραφών ποιότητας του αέρα για το διοξείδιο του αζώτου (*Moniteur belge* της 23ης Σεπτεμβρίου 1986, σ. 12867, στο εξής: βασιλικό διάταγμα) και το κοινοποίησε στην Επιτροπή στις 28 Νοεμβρίου 1986.

Τα άρθρα που φέρουν τον αριθμό 1, 1 παράγραφος 2, 2 παράγραφος 1, 3 παράγραφος 1, 3 παράγραφος 2, 4, 5, 6 και τα παραρτήματα Ι έως IV του βασιλικού διατάγματος αντιστοιχούν στα άρθρα 2, 1 παράγραφος 2, 3 παράγραφος 1, 4 παράγραφος 1, 4 παράγραφος 2, 6, 9, 10 και στα παραρτήματα Ι έως IV της οδηγίας.

Εντούτοις, το άρθρο 2, παράγραφος 2, του βασιλικού διατάγματος που φαίνεται να αντιστοιχεί στο άρθρο 3, παράγραφος 2, της οδηγίας δεν αναφέρει την υποχρέωση κοινοποιήσεως των προβλεπομένων πληροφοριών στην Επιτροπή. Αυτό το άρθρο 2, παράγραφος 2, έχει ως εξής:

«2. Στις ζώνες όπου παρατηρείται ότι οι συγκεντρώσεις του διοξειδίου του αζώτου υπάρχει κίνδυνος να υπερβούν, μετά την 1η Ιουλίου 1987, την οριακή τιμή που καθορίζεται στο παράρτημα Ι του παρόντος διατάγματος και για τις οποίες έχουν σχεδιαστεί μέτρα για την προοδευτική βελτίωση της ποιότητας του αέρα στις ζώνες αυτές, θα πρέπει το αργότερο την 1η Ιανουαρίου 1994 να μην υπάρχει υπέρβαση της οριακής τιμής που εξειδικεύεται στο παράρτημα Ι του παρόντος διατάγματος, κατ' απόκλιση από την παράγραφο 1.»

Οι υποχρεώσεις που περιέχονται στα άρθρα 7 και 11 της οδηγίας δεν αναφέρονται σε κανένα σημείο του βασιλικού διατάγματος.

III — Τα πραγματικά περιστατικά και η διαδικασία πριν από την άσκηση της προσφυγής

Με επιστολή της 25ης Ιανουαρίου 1988, η Επιτροπή επέστησε την προσοχή του Βασιλείου του Βελγίου στις υποχρεώσεις που υπέχει δυνάμει της οδηγίας και ειδικότερα δυνάμει του άρθρου 11 της οδηγίας.

Η βελγική μόνιμη αντιπροσωπεία απάντησε στην Επιτροπή με επιστολή της 13ης Απριλίου 1988 υποστηρίζοντας ότι:

— η Επιτροπή δεν απαίτησε ποτέ μια κατά γράμμα νομική μεταφορά όπως αυτή που περιέχεται στο άρθρο 11 της οδηγίας για τη συνεργασία με τις γειτονικές χώρες·

— οι υποχρεώσεις του άρθρου 11 αφορούν τις λειτουργικές ή οργανικές υποχρεώσεις που επιβάλλει η οδηγία, και όχι τις υποχρεώσεις ουσίας·

— στο συγκεκριμένο πλαίσιο, η νομική μεταφορά του άρθρου 11 της οδηγίας δεν έχει νόημα, διότι αφορά τις περιπτώσεις στις οποίες ένα κράτος μέλος θέλει να καθορίσει μια ζώνη με *απαιτήσεις ποιότητας ανώτερες* από τις οριακές τιμές ή τις ενδεικτικές τιμές. Η δυνατότητα να πληρωθεί αυτή η απαίτηση ποιότητας εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τη ρύπανση του αέρα που περνά τα σύνορα. Μια τέτοια ζώνη *δεν μπορεί* δηλαδή να καθοριστεί *λυσιτελώς* χωρίς εξέταση ή συνεργασία αναφορικά με τη ρύπανση αλλοδαπής προελεύσεως που περνά τα σύνορα. Είναι περιττό να επιβληθεί νομική υποχρέωση σε ένα κράτος μέλος που θέλει να καθορίσει μια τέτοια ζώνη. Η κατάσταση θα ήταν διαφορετική αν, σύμφωνα με το άρθρο 3, το Βέλγιο είχε την πρόθεση να καθορίσει μια ζώνη κοντά στα σύνορα όπου θα ήταν επιτρεπτές οι υπερβάσεις, δηλαδή μια κατώτερη ποιότητα αέρα.

Κατόπιν της απαντήσεως αυτής, η Επιτροπή διατύπωσε στις 30 Ιανουαρίου 1990 αιτιολογημένη γνώμη, κατ' εφαρμογή του άρθρου 169 της Συνθήκης ΕΟΚ, στην οποία εξέθετε τους λόγους για τους οποίους θεωρούσε ότι έπρεπε να θεσπιστούν οι απαραίτητες διατάξεις για τη συμμόρφωση του βελγικού δικαίου προς τις υποχρεώσεις που επιβάλλει η οδηγία και κάλεσε το Βασίλειο του Βελγίου να συμμορφωθεί μέσα σε προθεσμία δύο μηνών από την κοινοποίηση της γνώμης αυτής.

Ο Βέλγος μόνιμος αντιπρόσωπος, με επιστολή της 11ης Σεπτεμβρίου 1990, επέμεινε στη θέση που έλαβε με την απάντησή του της 13ης Απριλίου 1988, θεωρώντας ότι το άρθρο 11 της οδηγίας δεν χρειαζόταν να αποτελέσει αντικείμενο μεταφοράς στην εθνική νομοθεσία.

Κατόπιν αυτής της τελευταίας απαντήσεως του Βασιλείου του Βελγίου, η Επιτροπή άσκησε την παρούσα προσφυγή.

IV — Έγγραφη διαδικασία και αιτήματα των διαδίκων

Η προσφυγή της Επιτροπής κατατέθηκε στη Γραμματεία του Δικαστηρίου στις 23 Ιουλίου 1991. Η έγγραφη διαδικασία διεξήχθη κανονικά.

Κατόπιν εκθέσεως του εισηγητή δικαστή και μετά από ακρόαση του γενικού εισαγγελέα, το Δικαστήριο αποφάσισε, στις 17 Ιουνίου 1992, να προχωρήσει στην προφορική διαδικασία χωρίς προηγούμενη διεξαγωγή αποδείξεων.

Η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, προσφεύγουσα, ζητεί από το Δικαστήριο:

— να διαπιστώσει ότι το Βασίλειο του Βελγίου, παραλείποντας να θέσει σε ισχύ τις απαραίτητες νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις για τη μεταφορά στο εσωτερικό δίκαιο της υποχρεώσεως που περιέχεται στο άρθρο 11 της οδηγίας 85/203/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 7ης Μαρτίου 1985, σχετικά με τις προδιαγραφές ποιότητας του αέρα για το διοξείδιο του αζώτου, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο αυτό καθώς και από το άρθρο 189 της Συνθήκης ΕΟΚ·

— να καταδικάσει το Βασίλειο του Βελγίου στα δικαστικά έξοδα.

Το Βασίλειο του Βελγίου ζητεί από το Δικαστήριο να κηρύξει αβάσιμη την προσφυγή της Επιτροπής.

V — Ισχυρισμοί και επιχειρήματα των διαδίκων

Η *Επιτροπή* υπογραμμίζει, προκαταρκτικώς, ότι τα κριτήρια μεταφοράς μιας οδηγίας πρέπει να είναι ακριβή και αυστηρά. Σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, οι διατάξεις μιας οδηγίας που αφορούν ειδικότερα τη διαδικασία, όπως αυτές του άρθρου 11, που περιέχουν ακριβείς και λεπτομερείς κανόνες σχετικά με τη διαβούλευση μεταξύ των κρατών μελών και τη συμμετοχή της Επιτροπής, και που έχουν ως σκοπό τη θεμελίωση δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των ιδιωτών, θα έπρεπε για τον λόγο αυτό να περιλαμβάνονται στην εθνική νομοθεσία (βλ. την απόφαση του Δικαστηρίου της 28ης Φεβρουαρίου 1991, C-131/88, Επιτροπή κατά Γερμανίας, Συλλογή 1991, σ. I-825, σκέψη 61).

Το *Βασίλειο του Βελγίου,* από την πλευρά του, θεωρεί ότι η προσφυγή είναι αβάσιμη διότι, μέχρι σήμερα, η Επιτροπή δεν απαίτησε ποτέ κατά γράμμα μεταφορά διατάξεων αναλόγων προς αυτές της εν λόγω οδηγίας. Αναφέρεται στις οδηγίες για την ποιότητα των υδάτων 76/160/ΕΟΚ (ΕΕ ειδ. έκδ. 15/001, σ. 108), 78/659/ΕΟΚ (ΕΕ ειδ. έκδ. 15/001, σ. 172) και 79/923/ΕΟΚ (ΕΕ ειδ. έκδ. 15/001, σ. 230), που προβλέπουν στα άρθρα 4, παράγραφος 4, 10 και 10 αντιστοίχως ότι τα κράτη μέλη πρέπει να προβαίνουν σε διαβουλεύσεις αν καθορίζονται κοντά στα σύνορα· ζώνες κολυμβήσεως, ζώνες ιχθυοτροφίας, ή ζώνες για οστρακοειδή. Έτσι, οι οδηγίες 82/176/ΕΟΚ (ΕΕ 1982, L 81, σ. 29), 83/513/ΕΟΚ (ΕΕ 1983, L 291, σ. 1), 84/156/ΕΟΚ (ΕΕ 1984, L 74, σ. 49) και 84/491/ΕΟΚ (ΕΕ 1984, L 274, σ. 11) προβλέπουν ότι τα κράτη μέλη πρέπει να συνεργάζονται προκειμένου να εναρμονίσουν τις

διαδικασίες επιτηρήσεως επί των απορρίψεων υδραργύρου, καδμίου, και HCH, στα διασυνοριακά ύδατα. Η οδηγία 80/779/ΕΟΚ για την ποιότητα του αέρα ως προς τον θειώδη ανυδρίτη (JO 1980, L 229, σ. 30) περιέχει διάταξη ανάλογη προς το άρθρο 11 της οδηγίας 85/203.

Η *Επιτροπή* απαντά ότι διαθέτει πάντοτε διακριτική εξουσία εκτιμήσεως όσον αφορά την απόφασή της να κινήσει τη διαδικασία του άρθρου 169 της Συνθήκης ΕΟΚ (βλ. την απόφαση της 14ης Φεβρουαρίου 1989, 247/87, Star Fruit κατά Επιτροπής, Συλλογή 1989, σ. 291, 301, σκέψη 11). Εντούτοις, αντίθετα απ' ό,τι υποθέτει το Βασίλειο του Βελγίου, οι διατάξεις δεν χρειάζεται να μεταφέρονται «κατά γράμμα» (απόφαση της 30ής Μαΐου 1991, C-59/89, Επιτροπή κατά Γερμανίας, Συλλογή 1991, σ. I-2607, σκέψη 18) αρκεί η μεταφορά να γίνεται «με την αναγκαία ακρίβεια και σαφήνεια, ώστε να ικανοποιούνται πλήρως οι απαιτήσεις της ασφάλειας του δικαίου» (προαναφερθείσα απόφαση της 28ης Φεβρουαρίου 1991, Επιτροπή κατά Γερμανίας, σκέψη 61, βλ. επίσης προαναφερθείσα απόφαση της 30ής Μαΐου 1991, Επιτροπή κατά Γερμανίας, σκέψη 18).

Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι στη συγκεκριμένη περίπτωση, λαμβανομένων υπόψη του πλαισίου και του σκοπού του άρθρου 11 της οδηγίας, θα ήταν απαραίτητο να θεσπιστεί ένας μηχανισμός διαβουλεύσεων μεταξύ των κρατών μελών, ώστε να αποφευχθεί μια πολύ μεγάλη διαφορά μεταξύ των τιμών που μπορούν να καθορίσουν οι εθνικές αρχές δυνάμει του άρθρου 4, παράγραφος 1 ή του άρθρου 4, παράγραφος 2, σε περιοχές που βρίσκονται κοντά σε σύνορα. Ελλείψει τέτοιας διαβουλεύσεως, δεδομένου ότι η ρύπανση του αέρα είναι από τη φύση της διασυνοριακή και ότι κάθε κράτος μέλος μπορεί να καθορίσει, σύμφωνα με την οδηγία, τιμές που μπορούν να ποικίλλουν από μια περιοχή σε άλλη ή από ένα κράτος μέλος σε άλλο, σε μια περιοχή, στην οποία εφαρμόζονται οριακές τιμές πιο αυστηρές από αυτές που ορίζει η οδηγία, θα μπορούσαν να δημιουργηθούν προβλήματα από τη ρύπανση που προέρχεται από γειτονικό κράτος μέλος που εφαρμόζει υψηλότερες και λιγότερο αυστηρές οριακές τιμές.

Επιπλέον, η οδηγία δεν θα μπορούσε να επιτύχει τον περιβαλλοντολογικό αυτό σκοπό της στις περιοχές που είναι κοντά στα σύνορα με ένα ή περισσότερα άλλα κράτη μέλη χωρίς να καθορίσει τα συστήματα διαβουλεύσεων μεταξύ των κρατών μελών και της Επιτροπής, όπως αυτά προβλέπονται στο άρθρο 11, παράγραφος 1 και στο άρθρο 11, παράγραφος 2 σε περίπτωση υπερβάσεων ή κινδύνου υπερβάσεως των οριακών τιμών.

Στην προκειμένη περίπτωση, η βελγική νομοθεσία προβλέπει ρητώς, στο άρθρο 3 του βασιλικού διατάγματος, ότι οι εθνικές ή ακόμη και οι περιφερειακές βελγικές αρχές μπορούν να καθορίσουν τιμές κατώτερες από αυτές που προβλέπονται στο παράρτημα I ή στο παράρτημα II στις παραμεθόριες περιοχές. Χωρίς όμως να αναφέρεται σε ένα γενικό νομικό πλαίσιο που θα εξασφάλιζε πράγματι την πλήρη εφαρμογή του άρθρου 11, το Βασίλειο του Βελγίου, λόγω του ότι δεν επιβάλλει καμία νομική υποχρέωση διαβουλεύσεως με τα γειτονικά κράτη μέλη, αφήνει ανοικτή τη δυνατότητα μονομερούς καθορισμού των τιμών από τις αρμόδιες αρχές στην περίπτωση που η οδηγία επιβάλλει ενέργεια έπειτα από συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών. Η Επιτροπή υπενθυμίζει τη σχετική νομολογία του Δικαστηρίου (βλ. την απόφαση του Δικαστηρίου της 14ης Ιανουαρίου 1988, 227/85 έως 230/85, Επιτροπή κατά Βελγίου, Συλλογή 1988, σ. 1, 11, σκέψεις 9 και 10). Εξάλλου, και ο αρμόδιος για το περιβάλλον υφυπουργός, που είναι επιφορτισμένος με την εκτέλεση του βασιλικού διατάγματος δυνάμει του άρθρου 7 του διατάγματος, δεν

είναι υποχρεωμένος να προβεί στις διαβουλεύσεις που προβλέπονται στο άρθρο 11 της οδηγίας, ούτε είναι αρμόδιος για την εφαρμογή της οδηγίας.

Κατά συνέπεια, το Βασίλειο του Βελγίου δεν έχει προβλέψει συγκεκριμένους κανόνες που να καθορίζουν τις λεπτομέρειες των διαβουλεύσεων αυτών και τις αρμοδιότητες των διαφόρων ενδιαφερομένων εθνικών αρχών να προβούν στις διαβουλεύσεις αυτές.

Το *Βασίλειο του Βελγίου* δεν συμφωνεί με την παρουσίαση της Επιτροπής, και υποστηρίζει ότι η διαβούλευση που προβλέπεται στο άρθρο 11 δεν έχει ως αντικείμενο να επιτρέψει στο γειτονικό κράτος να εναντιωθεί στους αυστηρότερους κανόνες που θέσπισε το βελγικό κράτος, αλλά να πείσει το γειτονικό κράτος να θεσπίσει και αυτό ανάλογους κανόνες. Εν πάση περιπτώσει, το Βασίλειο του Βελγίου δεν έχει προς το παρόν την πρόθεση να χρησιμοποιήσει τη δυνατότητα που προβλέπεται στο άρθρο 11 της οδηγίας, δηλαδή να καθορίσει ζώνες με αυστηρότερες οριακές τιμές και κατά συνέπεια κατώτερες από αυτές των άλλων ζωνών. Στην περίπτωση που το Βέλγιο θα καθόριζε ζώνες σύμφωνα με το άρθρο 11 της οδηγίας, πράγμα που δεν συμβαίνει, θα ελάμβανε αναγκαστικά χώρα διαβούλευση με τη γειτονική χώρα.

Η *Επιτροπή* υποστηρίζει ότι η μεταφορά των διατάξεων του άρθρου 11 στο εσωτερικό δίκαιο είναι ακόμη πιο σημαντική διότι ο καθορισμός οριακών τιμών εκπομπής διοξειδίου του αζώτου (άρθρα 3 και 4 της οδηγίας) δημιουργεί δικαιώματα και υποχρεώσεις για τους ιδιώτες. Κατά συνέπεια, οι ιδιώτες τους οποίους αφορά ο καθορισμός των οριακών τιμών δικαιούνται να προσδοκούν ότι οι εθνικές αρχές θα τηρήσουν τις προϋποθέσεις που προβλέπονται στο άρθρο 11 της οδηγίας στην περίπτωση που το άρθρο αυτό εφαρμόζεται, και να το επικαλούνται, ενδεχομένως, ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων (απόφαση της 30ής Μαΐου 1991, C-59/89, Επιτροπή κατά Γερμανίας, Συλλογή 1991, σ. I-2607, σκέψη 18). Στην προκειμένη περίπτωση, δεν υπάρχει γενικό νομοθετικό πλαίσιο που να διασφαλίζει πράγματι την πλήρη εφαρμογή του άρθρου 11 της οδηγίας, το οποίο απουσιάζει πλήρως από το βασιλικό διάταγμα.

Το *Βασίλειο του Βελγίου* θεωρεί ότι η κατάσταση στην υπόθεση C-59/89 δεν μπορεί να συγκριθεί με τη συγκεκριμένη περίπτωση. Στην εν λόγω υπόθεση επρόκειτο για κανόνες που αφορούσαν οριακή τιμή για τον μόλυβδο που περιέχεται στην ατμόσφαιρα. Στη σκέψη 19 της αποφάσεως το Δικαστήριο έκρινε ότι η οδηγία 82/884/ΕΟΚ «συνεπάγεται ότι, σε όλες τις περιπτώσεις κατά τις οποίες η υπέρβαση των οριακών τιμών μπορεί να θέσει σε κίνδυνο την υγεία τους, τα άτομα μπορούν να επικαλούνται κανόνες δεσμευτικού χαρακτήρα για να προβάλλουν τα δικαιώματά τους». Στην υπόθεση που υποβλήθηκε τώρα στο Δικαστήριο πρόκειται για διαβούλευση μεταξύ κρατών, που είναι υποχρεωτική πριν από τη θέσπιση μέτρων αυστηρότερων από αυτά που προβλέπει η οδηγία. Εντούτοις, τίποτα δεν εμποδίζει ούτε υποχρεώνει το κράτος μέλος να θεσπίσει αυστηρότερα μέτρα, δηλαδή, κατώτερες τιμές, έπειτα από διαβούλευση με τα κράτη μέλη. Κατά συνέπεια, τα αυστηρότερα μέτρα στερούνται νοήματος αν το γειτονικό κράτος δεν θεσπίσει ανάλογους κανόνες. Συμπερασματικά, το Βασίλειο του Βελγίου θεωρεί ότι στην περίπτωση αυτή πρόκειται για διαδικασία, χωρίς την οποία στερείται νοήματος η χρήση της δυνατότητας που προβλέπεται στο άρθρο 4, παράγραφος 2.

Για τους λόγους αυτούς, το Βασίλειο του Βελγίου θεωρεί ότι μια τέτοια υποχρέωση διαβουλεύσεως δεν δημιουργεί δικαιώματα για τους ιδιώτες.

D. A. O. Edward

εισηγητής δικαστής